

tasavvufa giriş

Hülya Küçük

GİRİŞ KİTAPLIĞI

 dem

TASAVVUFA GİRİŞ

DEĞERLER EĞİTİMİ MERKEZİ YAYINLARI

© Eserin Her Türlü Basım Hakkı Anlaşmalı Olarak
Değerler Eğitimi Merkezi Yayınlarına aittir.

ISBN : 978-605-4036-22-6

Sertifika No: 16093

Kitabın Adı

Tasavvufa Giriş

Kitabın Yazarı

Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK

Yayın Koordinatörü

Dr.Mahmut ZENGİN

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Necdet SUBAŞI

Prof. Dr. Yasin AKTAY

Prof. Dr. Burhanettin TATAR

Kapak Tasarım

Nihal KOÇAN

Sayfa Düzeni

Ensar Neşriyat

Redaksiyon

Esra BABACAN

Baskı-Cilt

Pasifik Ofset

Dem Yayınları Ensar Neşriyat Tic. A. Ş. Organizasyonudur.

1. Basım

Ocak 2011

İsteme Adresi

Kızıtaşı Cad. No: 10 Fatih / İstanbul

Tel : (0212) 491 19 03 – 491 19 04 Faks : (0212) 491 19 30

www.ensarnesriyat.com.tr ensar@ensarnesriyat.com.tr

TASAVVUFA GİRİŞ

Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK

İstanbul 2011

Hülya Küçük

1961 Oltu doğumlu olan Hülya Küçük, 1983 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden (Erzurum) mezun oldu. 1994'de Leiden Üniversitesi İslamoloji Bölümünden M.A. (Yüksek Lisans) diploması aldı. 1995 yılında yine Leiden Üniversitesi, Turkoloji Bölümünde başladığı doktorasını 2001 de tamamladı.Şu an Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde (Konya) Öğretim Üyesi olarak görev yapmakta olan Hülya Küçük'ün, Tasavvuf Tarihi ve 1918-1930 arası Türk Tarihi ile ilgili araştırmaları mevcuttur. Çalışmaları arasında *The Roles of the Bektashis in Turkey's National Struggle* (Leiden, 2002: Brill); *Kurtuluş Savaşında Bektaşiler* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003); *Sultân Veled ve Maârif'i* (Konya: KBŞB, 2005); *Küpten Sızan Sırlar. İntihâ-nâme-i Sultan Veled* (İstanbul: Ataç 2011); *Tasavvuf Tarihine Giriş*, Gözden geçirilmiş üçüncü baskı, İstanbul: Ensar, 2010; *Tasavvufa Giriş* (elinizdeki) adlı kitapları, birçok yurtiçi-yurtdışı makale ve tebliğleri vardır. Evli olan yazar, Arapça, İngilizce, Flemenkçe ve orta derecede Farsça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	13
Önsöz.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

*TASAVVUFUN TANIMI, AMACI, GEREKLİLİĞİ VE DİĞER DİSİPLİNLERLE İLİŞKİSİ.....*19

I. Tanımı	19
II. Amacı ve Gerekliliği	22
A. İslam Dinini Doğru Anlama Açısından Tasavvuf	22
B. Ruh Sağlığı Açısından Tasavvuf	23
III. Tasavvufun Diğer Bilimlerle İlişkisi.....	25
A. Diğer İslam Bilimleri-Tasavvuf	25
a. Kur'ân ve Hadisler	25
b. Kelâm	26
c. İslam Mezhepleri Tarihi	26
d. İslam Hukuku/Fıkıh	27
e. İslam Tarihi	27
f. İslam Edebiyatı	28
g. İslam Sanatları	28
B. Dinler Tarihi-Tasavvuf.....	29
C. Felsefe-Tasavvuf.....	31

D. Hurûf İlmi-Tasavvuf	32
E. Diğer Din Bilimleri-Tasavvuf.....	33
a. Din Eğitimi	33
b. Din Psikolojisi	33
c. Din Sosyolojisi	34
F. Sosyal Tarih-Tasavvuf	35
G. Kadın Çalışmaları-Tasavvuf.....	36
H. "Studies of Madness/Dîvânelik Etüdleri"-Tasavvuf..	36
İ. Fen Bilimleri-Tasavvuf.....	37
J. Ekonomi ve İktisat Bilimleri-Tasavvuf	40

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFUN TEMEL İNCELEME ALANLARI VE TERİMLERİ.....41

I. Temel İnceleme Alanları.....	41
A. Metafizik Konular.....	41
B. Etik Konular.....	42
C. Epistemolojik Konular.....	42
D. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatların İsimleri ve Teşekkülleri....	43
E. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatların Coğrafya ve Tarih Dilimiyle İlişkileri.....	43
F. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatların Kolları ve Temsilcileri.....	44
G. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatların Diğer Ekol ve Oluşumlarla İlişkileri.....	44
H. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatların İslam Düşüncesindeki Yeri.....	45
İ. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatların Günümüzdeki Durumu.....	45

J. Tasavvufî Ekol ve Tarîkatlarla İlgili Çağdaş Araştırmalar.....	46
K. Tasavvufta Âdâb ve Tarîkatların Erkânı Uydukları Kurallar.....	47
L. Sufilerin Hayatları ve Kitapları/Tasavvuf Literatürü...	47
II. Tasavvufun Temel Kavramları	
A. Şahıs ve Olguları Betimleyenler.....	48
a. Zühd ve Zâhid.....	48
b. Sûf ve Sufi.....	51
c. Velî ve Velâyet.....	53
d. Şerîat- Tarîkat- Mârifet- Hakîkat.....	54
e. Dervîş.....	55
f. Pîr, Şeyh, Halîfe ve Nâib.....	55
g. Ğulam, Cârîye ve Mürid.....	57
h. Ricâulgayb, Kutb, Abdal ve Gavs.....	57
i. Zâhir-Bâtın.....	58
j. Edeb.....	58
B. Mekân, Kurum ve Kıyafetleri Betimleyenler	58
a. Tarîkat.....	58
b. Tekke ve Zâviye.....	59
c. Tevhidhâne, Mukabelehâne, Semâhâne ve Meydan.....	60
d. Çilehâne.....	60
e. Tâc ve Külâh.....	60
f. Hırka ve Murakkaa.....	60
g. Meclis-i Meşâyih.....	61
C. Sufi Pratiklerini Betimleyenler	61
a. Nefs/Nefis.....	61
b. Riyâzet ve Mücâhede.....	65
c. Seyr ü Sülûk, Devir ve Teselsül.....	66
d. Hâl, Şâhid ve Makam.....	67

e. Keramet.....	69
f. Halvet/Uzlet, Erbaîn veya Çile.....	70
g. Zikir.....	71
h. Semâ.....	73
i. Şatahat.....	75
D. Epistemolojik Betimleyiciler/Tasavvufî Bilgiyi	
Betimleyenler.....	75
a. Akl-Meâş ve Akl-ı Meâd	75
b. Mârifet, Ârif ve İrfân	76
c. Havâtır: İlhâm, Hevâcis, Vesvese.....	78
d. Vâridât.....	79
e. Tecelli ve Setr.....	79
f. Zevk, Şırb/Şürb ve Reyy/İrtivâ.....	80
g. Muhâdara, Mükâşefe, Müşâhede, Keşf ve ilhâm/ İlme'l-Yakîn, Ayne'l-Yakîn, Hakke'l-Yakîn.....	81
h. Levâih, Levâmi` ve Tevâlî.....	82
i. İlm-i Ledun.....	82
j. Kalb, Ruh, Sırr ve Sırru's-Sırr	83
E. Sufi Hallerini/Ontolojik ve Psikolojik Durumlarını	
Betimleyenler.....	85
a. Muhabbet ve Aşk.....	85
b. Tevâcüd, Vecd ve Vücüd.....	87
c. Vakt.....	87
d. Kurban ve Bu'd.....	88
e. Havf ve Recâ.....	88
f. Kabz ve Bast.....	88
g. Heybet ve Üns.....	89
h. Mahv ve İsbât	89
i. Gaybet ve Huzur.....	89
j. Sekr ve Sahv.....	89

k. Fenâ ve Bekâ.....	90
l. Cem', Fark ve Cem'ul-Cem' ve Fark-ı Sâni'.....	91
m. Tevhîd.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASAVVUFUN TEMEL KAYNAKLARI.....93

I.Tasavvufun Temel Kaynakları.....	93
A. Sufilerin Kitap Yazış Sebepleri ve Şekilleri.....	93
B. Tasavvuf Kitapları.....	95
C. Vahdet-i Vücûdu İnceleyen Kitaplar.....	101
D. Tasavvuf Tarihi/Biyografik Kitaplar	103
E. Tasavvufî Tefsir ve Hadis Kitapları.....	105
F. Tarikatları ve Tarikat Âdâbını/Kurallarını İçeren Kitaplar.....	109
G. Popüler Tasavvuf Kitapları.....	109
H. Sufi Dergileri.....	110
II.Kaynakların Konuları Ele Alış Tarzları.....	110
A. Tarihsel Betimleyiciliği Gözardı Eden Yaklaşım: Tarihsiz Tarih.....	110
B. Eleştirel Yaklaşım	111
C. Savunmacı veya Reddedici Yaklaşım	114
D. Coğrafik Yaklaşım	116
E. Lirik Yaklaşım.....	117
F. Sosyolojik Yaklaşım.....	118
G. Popülist Yaklaşım	118
III.Büyük Tasavvuf Teorisyenleri : Üç Okyanus.....	118
A. Gazzâlî (455/1063-505/1111).....	118
B. Muhyiddîn İbn Arabî (560/1165-638/1240).....	120
C. Mevlânâ Celâleddin Rumî (604/1207-672/1273)...122	

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TASAVVUFUN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ.....125

I.Tasavvufun Doğuş Sebepleri	125
A. İnsan Unsuru.....	125
B. Sosyolojik Şartlar.....	125
C. Siyasal Ortam	126
D. Sezgisel Din Anlayışı.....	127
E. Karizmatik Din Anlayışı.....	128
F. Dini Metinler.....	128
G. Dinî Şahsiyetler.....	133
H. Eski Kültür ve Medeniyetler.....	135
II.Tasavvufun Doğuş Dönemi.....	136
A. Tasavvufun Nüvesi: Zühd Dönemi (I-II/VI-VIII. Yüzyıllar).....	136
B. Tasavvuf Dönemi (III-VI/IX-XII. Yüzyıllar).....	138
III.Tasavvufun Gelişme ve Yükselme Dönemi.....	143
A. Vahdet-i Vücûd	144
B. Tarikatlar	148
a.Tarikatlarde Eğitim.....	149
b. Büyük Tarîkatların Adları ve Kurucuları.....	151
c.Tarikatlarde Zikir.....	155
IV.Gerileme ve Duraklama Dönemi.....	157
V.Günümüzde Tasavvuf.....	160
A. İslam ülkelerinde Genel Durum: Yasak, Gerileme ve Geri Dönüş.....	160
B. Batı'da Durum: Mecrası Dışında Akan Gelenek.....	164
C. Türkiye'de Durum ve Eleştirel Yaklaşım Dönemi...	169

BEŞİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFUN TEMEL PROBLEMLERİ.....173

I.Kavram Kargaşası ve Tasavvufun Eksoterik İfadesi.....	173
II. Tasavvufi Şahsiyetler Etrafındaki Menkıbevi Örgü.....	175
III.Tasavvufun İslamiliği Konusundaki Problemler.....	178
A. Tasavvufun Orijininin İslamiliği Konusundaki Problemler.....	180
B. Zühd, Tevekkül, Teslimiyet ve Rıza Anlayışındaki Problemler.....	180
C. Tarikat ve Şeyh Anlayışındaki Problemler.....	187
D. Vahdet-i Vücûdun Panteizm ve Diğer Monist Sistemlerle Aynılaştırılması Problemi.....	192
E. Râbıta ve Tevessül Anlayışındaki Problemler.....	194
F. Veli Kültüyle İlgili Problemler.....	197
G. Keşfî Bilginin Subjektifliği ve Objektif Alanda Kullanımıyla İlgili Problemler.....	198
H. Semâ ve Zikirle İlgili Problemler.....	202
Sonuç ve Değerlendirme.....	205
Okuma Listesi.....	215
Bibliyografya.....	221

KISALTMALAR

Ed	: Editör/ler
Eİ2	: Encyclopaedia of Islam, New Edition
Haz	: Hazırlayan/lar
İA	: İslâm Ansiklopedisi (MEB)
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s	: Sayfa/lar
sad	: sadeleştiren
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Trc	: Tercüme eden
ts	: Tarihsiz

SUNUŞ

YAŞADIĞIMIZ DÜNYA tam bir bilgi patlamasının yaşandığı bir dünya. Bilginin aşırı bir artışı ve çoğalması söz konusu, ama garip bir biçimde bu bilgi artışı insanları daha bilgili kılmıyor. Aşırı bilgi, bilgilendirici fonksiyonunu neredeyse yitirmiş, çünkü bu bilgi çokluğu sağlıklı bir zihnin işleyişini neredeyse felç ediyor. Bilginin geleneksel formları değişmiş, bilginin yeni biçimleri, bütünsellik algımızı parçalıyor, yoğun bilgi bombardımanı arasında yolumuzu kaybetme çelişkisini yaşıyoruz.

Bilgi çağı da denilen bu zamanda uzmanlaşma alabildiğine ileri boyutlara varmış, ama bu uzmanlaşmanın bir aşamasında bilgi alanları birbirine alabildiğine yabancılaşmıştır. İnsanlar kendi uzman oldukları alanın dışındaki alanlara yabancılaştıkça, tabii oldukları bilim disiplinleri yüzünden kendi alanlarının hakkını vermekten de uzaklaşıyorlar. Bu disiplinler altında bilim “gerçek hakkında bir bilgi” olmaktan ziyade giderek “bilgi hakkında bir bilgi” olmaya doğru yol alan bir “kopuş” durumunu yaşamak zorunda kalmaktadır.

Bu kopuş sadece bilgi ile bilginin nesnesi olan gerçek arasında değil, aynı zamanda sıradan insan ile akademik dünya, farklı disiplinler ve yine bu disiplinlerin kendi iç hiyerarşisi

arasında, daha da ilginç bu disiplinler ile Türkiye arasında yaşanmaktadır.

Oldukça giriftleşmiş bir dünyayı içindekilerle ve dışındakilerle birlikte kavramanın imkânları azalıyor, çünkü bilginin ve bilmenin sınırları genişliyor. Yeni bir dünyada, çoğalan ve her biri farklı bir disiplin içinde şekillenen yüzlerce deneyimden beslenen bilgi formları modern insanın bilgiyle kurmak istediği temas noktalarını daraltıyor. Bilgi hiyerarşisi yeniden şekilleniyor, bu nedenle bilginin her bir türüne nüfuz etme konusundaki geleneksel ilgilerin takviye edilmesi gerekiyor.

Bu mülahazalardan hareketle Değerler Eğitim Merkezi, tüm bu kopuşları bir nebze telafi edebilmek amacıyla “bilim disiplinlerine giriş” türünden yeni bir dizi başlatıyor. Edebiyattan iletişime, dinden felsefeye kadar pek çok alanda, birer ön-okuma programı da sayılabilecek bu küçük kitaplar dizisiyle, genel okuyucunun akademi dünyasının bilgisiyle buluşması amaçlanıyor. Herhangi bir bilimsel bilgi ya da disiplinle uzmanlık düzeyinde temas kurmamış bir ilgi dünyasını beslemek amacıyla tasarlanan seride belli başlı alanlara ilişkin bir mukaddime ihtiyacının karşılanması hedefleniyor. Bu çerçevede özellikle sosyal bilimlerden din bilimleri alanına, kendi içinde pek çok kompartımana bölünmüş modern bilgi envanterinin hâkim temel unsurları üzerinde hazırlık düzeyinde bir giriş denemesi sayılabilecek bu çalışmaların okuma programlarına belli bir düzen ve derinlik katması umulmaktadır.

Temel disiplinlere giriş niteliğindeki bu kitapların her biri, sahasının uzmanlarınca yazılmış ve her bir disiplinin gelişim tarihi, iç çeşitlenişi, ayrılaşması ve özellikle Türkiye’deki tarihi ile birlikte bu disiplin hakkında daha kapsamlı bir okuma listesini içermektedir.

Türkiye'deki bilgi birikiminin kendi bütünlüğünü temin etme, akademi ve halk arasındaki ilişkiyi sağlıklı bir biçimde tesis etme, bilimlerin birbirleriyle daha kolay temaslarını sağlama ve bütün bu bilimlerin Türkiye ile ilgilerini bütünsel bir çerçevede yeniden gözden geçirme noktasında faydalı olmasını umuyoruz.

Değerler Eğitimi Merkezi / Ocak 2011

Kur`an ve Osmanlıca kitaplarıyla uyuyup onlarla uyanarak kitap aşkı konusunda bana prototip teşkil eden rahmetli saygıdeğer Babannem Halime Coşkun Hanımefendi`nin ve kendisini değil ancak kitaplarını görebildiğim muhterem Dedem Nimet Coşkun Beyefendi`nin aziz ruhuna....

ÖNSÖZ

Fazla farkında olmasak da tasavvuf, dilimize ve hayatımıza damgasını vurmuş disiplinlerden birisidir. Dilimizde tasavvuf kültürünün eseri olan birçok deyim, kelime ve davranış biçimi vardır: Komşu komşuya "Komşu HUUU!" diye seslenirken veya "Hayy'dan gelen Hû'ya gider" derken sufiler gibi zikrettiğini; öğretmen, ceza verdiği öğrencisini tek ayak üstü/pâ-maçan kapı önünde bekletirken bir Mevlevî dergâhındaki cezayı verdiğini; ya da sıradan bir insan, bir şeyi söylemek istemeyen arkadaşına "çıkar ağızındaki baklayı" derken, bir şeyhin, konuşmaması için müridinin ağızına koyduğu baklaya göndermede bulunduğunu düşünmez. Çünkü bunların sufi pratikleriyle ilgili olduğunu bilmez.

Elinizdeki çalışma, bu "bilinmeyen"e, yani tasavvufa, her entelektüel insanın bilmesi gerektiği kadar kapı aralama amacıyla olan bir giriş kitabı ve konuyla ilgili derin bilgi sahibi olmadan akademik bazda alanı tanımak isteyenlere yönelik bir çalışmadır. "Okunacak şeyler çok, ömür kısa olunca, önce her şeyin özünü elde etmeli" kuralıyla yola çıkan DEM'in "Disiplinlere Giriş" serisi bu bakımdan büyük önem taşıyan bir projedir. Bu projenin bir parçası olmak ve katkıda bulunmaya çalışmak da haklı bir gurur sebebi olsa gerektir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Tasavvuf'un kelime ve terim olarak tanımı, amacı, gerekliliği, diğer disiplinlerle ilişkisi; İkinci Bölüm'de Tasavvuf'un temel inceleme alanları ve belli başlı konuları ele alınmışken, Üçüncü Bölüm Tasavvuf'un temel kaynaklarına ayrılmıştır. Neden ve hangi alanlarda yazıldıkları belirtilerek klasik kaynaklardan ve üsluplarından örnekler verilmiştir. Dördüncü Bölüm'de, temel çizgileriyle Tasavvuf ilminin doğuş ve gelişme evrelerini doğuş, gelişme, gerileme ve duraklama dönemi olarak anlattıktan sonra İslam dünyası, Batı ve Türkiye alt başlıklarıyla günümüzde tasavvuftan bahsedilmiştir. Tasavvuf'un problematiğine ayrılmış Beşinci Bölüm'de, Tasavvuf'un orijini, veli kültü, râbıta ve tevessül gibi İslam'ın ana kaynaklarıyla geliştiği ileri sürülen tasavvufî meseleler ele alınmıştır. Çalışma, ileri okumalar için bir ek ve bibliyografya ile sona ermektedir.

Önsözü bitirirken, Ensar Yayın Grubu Müdürü Hüseyin Kaderve Yayın Koordinatörü Dr. Mahmut Zengin Beyefendilere, Giriş Kitaplığı'nın muhterem editörlerine, sorularıyla bu çalışmada sunduğum görüşlerimin oluşmasına yardımcı olan bütün öğrencilerime, metni okuyup imla düzeltmelerinde yardımcı olan Araştırma görevlimiz Ali Çoban ve Uzm. Muhammed Çavdar`a (Türkiye İstatistik Kurumu, Konya) ve bana huzurlu bir çalışma ortamı sunan eşim Hamza'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK

2011, Konya

Tasavvuf, her dinde var olan mistisizmin İslam'daki adıdır. Her dinin "mistisizm" diye bir yönü vardır ve Yaratıcı'ya, O'nun koyduğu ve peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği kuralları kapsamakla birlikte, gnostiklerin/ariflerin kendi subjektif yöntemleriyle geliştirdikleri kurallarla ulaşmaktan bahseden bir bilimdir. Popüler olmasının yanı sıra, inter-disipliner alanda akademisyenlerin ilgi odağıdır. Ayrıca "best-seller" romanların da bu özelliklerini içerdikleri tasavvufî motiflere borçlu olduklarını söyleyebiliriz. Hatta bu tür yapıtları ortaya koyanlar belki de "dervişlerin harflerini çalanlar"dır. Alanı genel olarak tanıtan elinizdeki kitap, tasavvufla ilgili hemen her konuya örneklerle işaret eder ve ancak, misyonu gereği, detaylara gelince "Kalem buraya kadar geldi, ucu kırıldı. Kağıt da yırtıldı" demek zorunda kalır.

www.ensarnesriyat.com.tr

ISBN 978-605-4036-22-6

online alışveriş
ensarkıtap
.com